

het t-woord

Het Lexicon van Gevoelige Woorden

Gys-Walt van Egdom

Engelse culturele termen zonder Nederlands equivalent: bij mij gaan de alarmbellen rinkelen op het moment dat ik ze voorbij zie komen. Een populaire term die de laatste vijf jaar zowel in het culturele veld als in de onderwijswereld veelvuldig in de mond wordt genomen, is de term 'trigger warning'. Voor wie de laatste jaren onder een steen heeft geleefd: het betreft hier een waarschuwing die wordt gegeven wanneer er materiaal wordt getoond dat mensen kan 'triggeren' (lees: emotioneel kan raken).

De definitie van het concept raakt bij mij een gevoelige snaar. Als latent terminoloog raak ik zeer ontstemd als ik lees hoe het concept wordt gedefinieerd. Zoals zoveel 'gevoelige kwesties' van vandaag de dag, laat ook de 'trigger' een oneindige ruimte voor interpretatie. De 'trigger' vormt de basis van een *locus lubricus*, zeker in deze tijd.

Natuurlijk ligt er een heel nobele gedachte aan de trigger warning ten grondslag. We zijn immers al veel langer bekend met het fenomeen dan met de term zelf. Op tv en in de bioscoop worden we, met kijkwijzers, al tijden gewaarschuwd wanneer er beelden worden getoond of woorden worden gebruikt die niet geschikt zijn voor gevoelige kijkers. Er is weinig protest geweest tegen deze waarschuwingen: kinderen moet je niet te veel blootstellen aan 'rauw' materiaal en het is bovendien niet wenselijk dat mensen met een trauma episoden herbeleven door blootstelling aan zulk materiaal.

De periode dat de term zelf ('trigger warning') bij ons in zwang is geraakt, markeert het moment dat het concept begon te glijden op het hellend vlak. 'Das Man ist Niemand', schreef Martin Heidegger een eeuw geleden. In de hedendaagse context zijn we ook geneigd om dat, niet zelden op verontwaardigde wijze, uit te kramen: 'men' bestaat niet! We kunnen wel doen alsof er in algemene zin iets kan worden gezegd over hoe beelden of woorden kunnen worden ervaren, maar daarbij lopen we altijd het risico dat we anderen over het hoofd zien – dat we onze eigen blik (*White gaze, Western gaze, Male gaze, Straight gaze*) tot neutrale blik verheffen. En als we dat doen, miskennen we de triggers, de gevoeligheden van anderen. Door alle aangebrachte nuances is alles in theorie een potentiële trigger.

Zo is de trigger warning de poreuze kroon op de postmoderne ethiek geworden. Levinas wees ons erop dat de ander 'geheel anders' is; dat we de alteriteit, het anders-zijn van de ander, nooit mogen weggommen. Rechtvaardig handelen is gericht op het anders-zijn van de ander. De trigger warning ligt in het verlengde van dit rechtvaardige doel, waarbij we trachten de ander in diens waarde te laten.

Met een hellendvlakredenering kun je laten zien hoe de trigger warning, ondanks nobele intenties, zijn doel voorbijschiet. Als alles een potentiële (!) trigger is geworden, is een trigger warning een uiterst efficiënt middel geworden om, bewust of onbewust, 'censuur' te plegen of te bevorderen. De trigger warning is verworpen tot het schijnheilige zusje van de alomverguisde filterbubbel die maakt dat wij in ons digitale leven steeds maar weer informatie voorgeschoteld krijgen die aansluit op ons denken, die ons wereldbeeld bevestigt en daardoor uiterst efficiënt bestendigt. De trigger warning is verworpen tot een middeltje om mensen te beschermen tegen ideeën, meningen en – vergeef me dit affreuzende meervoud – realiteiten die afwijkend zijn.

En daarmee kom ik tot de aanleiding, maar ook de kern van mijn betoog. Tijdens mijn vrije weekend bladerde ik laatst nog eens door Fitzgeralds *The Great Gatsby*. Ik overwoog om een

fragmentje uit deze roman voor een inleidende vertaalles over literair vertalen te gebruiken. Online ging ik even op zoek naar wat documentatie: stilistische eigenaardigheden, weetjes over het boek. Al snel belandde ik op de site 'booktriggerwarnings.com'. Daar zag ik welke 'rauwe' informatie ik tot mij had genomen:

- *Alcohol*
- *Character death*
- *Cheating*
- *Class discrimination*
- *Murder*
- *Misogynistic violence*
- *Racism (brief)*
- *Wealth hoarding*

Niet mis! Mijn enthousiasme vermengde zich terstond met terughoudendheid. Ik besloot niet verder te zoeken naar secundaire literatuur. Wat had die terughoudendheid getriggerd? Niet het besef dat die thema's erin voorkwamen: ik was wel degelijk op de hoogte van de inhoud van het boek. De terughoudendheid was eerder ingegeven door het idee dat vertaalstudenten dit rauwe materiaal tot zich moeten nemen om het te kunnen begrijpen en dat zij het daarna zouden moeten vertalen in zelfgekozen woorden die zij wellicht te rauw en onversneden vinden. De simpele constatering trof me.

Tegelijkertijd werd ik getroffen door het paradoxale van de situatie. Zoals gesteld lijkt de trigger warning verworden tot een middeltje om mensen te beschermen tegen ideeën, meningen en realiteiten die afwijkend zijn. De vraag is alleen: wat gebeurt er met die afwijkende ideeën, meningen en realiteiten als we besluiten om ze, na lezen van een trigger warning, links te laten liggen? Is wat je niet ziet er slechtweg niet?

Het antwoord op mijn vragen lag besloten in de plot van *The Great Gatsby*. In de roman probeert Jay Gatsby wat ongewenst is – vooral zijn dubieuze verleden, maar ook zijn gevoelens voor de onbereikbare Daisy Buchanan – te verdrücken. Hij vestigt al zijn aandacht op de bevestiging en bestendiging van een ideaal zelf- en wereldbeeld. Door de pijn en de ellende te verdrängen, hoopt hij dat de werkelijkheid zich naar zijn wil voegt. *Spoiler alert*: de hoop blijkt ongegrond en ijdel; de werkelijkheid sijpelt binnen en raakt Gatsby harder dan hij hebben kan.

U snapt wat ik bedoel. Ik ben van mening dat Gatsby's lotgevallen ons iets leren over triggers en trigger warnings. Het verhaal leert ons dat het wegdrücken van onze triggers in het beste geval zinloos is, in het slechtste een averechts effect sorteert. Groei is soms, zeker bij jongvolwassen vertalers in de dop, alleen mogelijk als men zich openstelt voor de werkelijkheid, in al haar schoon- en lelijkheid. Empathie is de kurk waar de vertaling op drijft. Daarom zou ik aanraden het gebruik van trigger warnings te matigen, of te nuttigen met een snufje literaire nieuwsgierigheid. In die vorm genuttigd is de trigger warning de ultieme uitnodiging tot lezen. Als kunstvorm hoort literatuur niet zozeer een feest van herkenning te zijn, maar eerder een feest van verkenning. Goede literatuur geeft dat waar men niet om vraagt. Goede literatuur is zo dwingend in haar eigenheid, dat men er niet van terug heeft. Zelf mag ik dan ook geen schroom hebben om, in een intellectueel open ruimte als de universiteit, *The Great Gatsby* uitvoerig te behandelen en in te gaan op de onfraaiheden in de bewoording en de verhaallijn. Mijn studenten zijn gewaarschuwd.

©Gys-Walt van Egdome

Bron: <https://www.tijdschrift-filter.nl/webfilter/vrijdag-vertaaldag/2023/week-41-gys-walt-van-egdom/>